

باسمه تعالی

فصل برداشت

بررسی عملکرد سال سوم دولت تدبیر و امید

ayaronline.ir

شهریور ۹۵

گزارش سوم:

گردِ رکود

گزارش عملکرد وزارت صنعت، معدن و تجارت در سال سوم دولت یازدهم

فهرست

- ❖ ۱ مقدمه
- ❖ ۲ اقدامات
- ۲ همکاری در اجرای بسته خروج از رکود دولت
- ۳ تسهیلات ۱۶ هزار میلیاردی برای کمک به تولید
- ۳ قراردادهای خودروسازی
- ۴ سایر قراردادهای خارجی حوزه صنعت
- ۵ بسته حمایت از صادرات غیرنفتی
- ۵ مشوق‌های نقدی و غیرنقدی برای صادرات
- ۶ بسترسازی برای صادرات به روسیه
- ۶ کاهش سقف تعرفه واردات و طبقات تعرفه‌ای
- ۷ پیگیری مداوم پیوستن به WTO
- ۷ مذاکرات برای برقراری تعرفه‌های ترجیحی جدید از جمله اوراسیا و هند
- ۸ ممنوعیت واردات کالا از آمریکا
- ۸ بازنگری در اختصاص ارز مبادله‌ای به کالاهای وارداتی
- ۸ پیگیری اصلاح کارت بازرگانی
- ۹ قراردادهای معدنی با ایتالیا و فرانسه
- ۹ برنامه اکتشاف در سازمان ایمیدرو
- ۹ افزایش تعرفه واردات فولاد
- ۹ تکمیل سامانه کاداستر و حذف مجوزهای معدنی ثبت‌نشده در این سامانه
- ❖ ۱۰ موارد مغفول
- ۱۰ عدم پیگیری کدهای رهگیری کالا برای مبارزه با قاچاق
- ۱۰ عدم اجرای برنامه راهبردی و عدم تعیین بخش‌های اولویت‌دار در حوزه صنعت و معدن
- ۱۱ عدم به‌کارگیری سیاست‌های صحیح برای حمایت از تولید داخل و رقابت‌پذیر کردن آن
- ۱۱ عدم استفاده از سیاست‌های تجاری برای تقویت تولید
- ۱۱ اصلاح نشدن قرارداد تعرفه ترجیحی با ترکیه
- ❖ ۱۲ تحولات
- ۱۲ تصویر تجارت کشور در سال ۹۴
- ۱۳ طرح تفکیک بازرگانی از وزارت صنعت، معدن و تجارت و مخالفت وزارتخانه
- ۱۳ رفت‌وآمد پی‌درپی هیئت‌های خارجی
- ۱۳ کاهش نرخ سود سپرده بانکی
- ۱۴ تغییرات در قیمت گذاری خودرو
- ۱۴ میزان تسهیلات پرداختی بانک‌ها به بخش صنعت و معدن
- ۱۵ لایحه ایجاد ۷ منطقه آزاد جدید و ۱۲ منطقه ویژه اقتصادی

❖ مقدمه

محمدرضا نعمت‌زاده، پر سن و سال‌ترین عضو کابینه دولت روحانی است که در دولت‌های پنجم و نهم در سمت‌های وزیر صنایع و معاون وزیر نفت خدمت کرده است. او که تا قبل از تشکیل دولت یازدهم، نامش یادآور «صنعت پتروشیمی» بود، در سال‌های اخیر همنشین «رکود» شده و با این واژه شناخته می‌شود؛ واژه‌ای که در کنار مذاکرات هسته‌ای و برجام، جزء پرتکرارترین کلیدواژه‌های رسانه‌ها در دولت یازدهم محسوب می‌شود. البته وزیر صنعت، معدن و تجارت دولت یازدهم و همکارانش تلاش زیادی کردند تا گرد رکود را از روی صنعت بزدايند؛ غافل از اینکه در ابتدا می‌بایست صنایع اولویت‌دار کشور و راهبرد توسعه آن‌ها در قالب «سیاست صنعتی» مشخص شود و غفلت از این موضوع مانع رشد توان داخلی گردیده است. محقق نشدن یارانه‌های صادرات و عدم تسهیلات‌دهی بانک‌ها به بنگاه‌های تولیدی خصوصی در سال گذشته و در کنار آن، اعطای تسهیلات ویژه به خودروسازان داخلی در قالب اجرای دومین بسته خروج از رکود که جیبشان را پرپول و انبارهایشان را خالی کرد، مَهر تأییدی بود بر عدم تطابق برنامه‌های اجرایی دولت با برنامه‌های بلند مدت مشخص برای رشد تولید داخلی.

به رغم اوج‌گیری فضای مبارزه با قاچاق کالا در ماه‌های اخیر، همچنان مسئولان وزارت صمت علاقه چندانی به اجرای کد رهگیری کالا ندارند و پس از گذشت سه سال از فعالیت دولت یازدهم، هیچ جایگزینی برای طرح‌های «شب‌نم» و «ایران کد» وارد فاز اجرایی نشده است.

البته آقای وزیر و همکارانش در حوزه معدن کارنامه نسبتاً بهتری داشتند. افزایش ۲,۵ برابری سطح اکتشافات معدنی و حذف مجوزهای معدنی ثبت‌نشده در سامانه کاداستر از اقدامات قابل‌قبول وزارتخانه متبوع طی یک سال اخیر بود.

❖ اقدامات

همکاری در اجرای بسته خروج از رکود دولت

عمیق‌تر شدن رکود در کشور باعث شد تا دولت در مهر ماه ۹۴ تصمیم به اجرای بسته خروج از رکود^۱ بگیرد که طی آن با اعطای تسهیلات بانک مرکزی، شرایط برای خرید کالا برای مردم فراهم شد. دو بخش مهم بسته فوق، تسهیلات ویژه برای خرید خودرو و طرح کارت اعتباری خرید کالا بود که در ادامه به آن پرداخته می‌شود. البته به طور کلی وزارت صنعت، معدن و تجارت در اجرای بسته فوق نقش اجرایی داشت و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و بانک مرکزی تصمیم‌گیران اصلی بودند.

تسهیلات ویژه برای خرید خودرو: تسهیلات خرید خودرو که با سرعت بالایی در دولت به اجرا درآمد، با استقبال گسترده‌ای از سوی مردم همراه شد. با طرح دولت، خودروسازان توانستند ظرف یک هفته در حدود ۱۳۰ هزار خودرو به فروش برسانند^۲. بانک مرکزی تسهیلات ۱۶ درصدی در نظر گرفت تا مردم برای خرید خودرو اقدام کنند^۳.

با اقدام فوق، دولت در حمایت از صنایع یک گام رو به جلو برداشت زیرا به جای تزریق مستقیم منابع مالی به خودروسازان، وام خرید به مصرف‌کننده اعطا شد که شیوه حمایت بهتری از اعطای مستقیم تسهیلات به صنایع محسوب می‌شد.

پیشنهادی که برخی کارشناسان برای بهینه‌شدن اعطای تسهیلات مطرح کردند، اختصاص منابع مالی برای از رده خارج کردن خودروهای فرسوده و نوسازی ناوگان تاکسیرانی بود. در این صورت علاوه بر تأمین هدف دولت برای خروج از رکود، منافع اجتماعی نیز تأمین می‌شد^۴.

معرفی کالاها و شرکت‌های ایرانی در طرح کارت اعتباری خرید کالا: بر اساس طرح کارت اعتباری خرید کالا، وزارت صنعت عهده‌دار معرفی کالاها و شرکت‌های ایرانی مشمول طرح بود و بانک مرکزی نیز وظیفه اختصاص تسهیلات مورد نظر و برنامه‌ریزی برای اعطای کارت اعتباری به مردم را به عهده داشت.

با وجود این، طرح فوق با فراز و نشیب‌های متعددی در مسیر اجرا مواجه شد، به طوری که به اذعان اکثر کارشناسان و وزیر صنعت به اهداف مورد نظر دست نیافت.

با اعلام بانک مرکزی و وزارت صنعت، قرار بود تا فاز اول طرح خرید کالای ایرانی آبان ماه اجرا شود^۵. در انتهای آذر ماه دستور العمل تخصیص کارت مذکور به شبکه بانکی ابلاغ شد^۶ و در نیمه دی ماه سه گروه زوج‌های جوان، بازنشستگان و کارکنان سازمان‌ها که تا سقف ۱,۵ میلیون تومان در ماه درآمد داشتند، برای اختصاص کارت مشخص شدند^۷. عدم استقبال از طرح و برخی مشکلات فنی، اجرا را به سال ۹۵ کشاند. با وجود برنامه‌ریزی برای توزیع ۱ میلیون و ۵۰ هزار کارت، تا اواخر خرداد ۹۵، کم‌تر از ۱۰۰ هزار کارت به دست مردم رسید^۸. بر پایه اعلام مسئولان امر^۹، می‌توان گفت تا ۲۱ تیر ماه کم‌تر از ۳ درصد از طرح فوق استقبال صورت گرفت. نهایتاً تیرماه ۹۵ سازمان برنامه سقف ۱,۵ میلیون تومانی حقوق برای دریافت کارت را حذف کرد و سقف اعتبار کارت را به ۱۰ میلیون تومان افزایش

^۱ متن کامل بسته خروج از رکود/ خبرگزاری تسنیم / [کد خبر: ۸۹۴۰۷۲](#)

^۲ خبرگزاری فارس / [کد خبر: ۱۳۹۴۰۸۲۷۰۰۱۳۲۳](#)

^۳ خبرگزاری ایسنا / [کد خبر: ۱۶۹۴۰۸۲۷۱۶۷۲۵](#)

^۴ خبرگزاری فارس / [کد خبر: ۱۳۹۴۰۸۱۵۰۰۰۴۲۸](#)

^۵ پایگاه خبری نسیم / [کد خبر: ۱۴۷/۱۰۴۵۹۲۸](#)

^۶ خبرگزاری فارس / [کد خبر: ۱۳۹۵۰۳۰۴۰۰۰۳۴۵](#)

^۷ خبرگزاری تسنیم / [کد خبر: ۱۰۹۸۲۴۷](#)

^۸ خبرگزاری ایرنا / [کد خبر: ۸۲۱۴۴۴۶۱](#)

داد^۹ تا چالش عدم استقبال از طرح را جبران کند. در هر صورت مسئولان دولت، توزیع کارت اعتباری را سیاست بلند مدت دولت اعلام کردند که با سعی در رفع مشکلات به وجود آمده، طرح را به صورت‌های گوناگون در آینده پیگیری می‌کنند.^{۱۰}

عوامل گوناگونی برای عدم استقبال از طرح عنوان می‌شود که از جمله آن می‌توان به مشکلات فنی، تغییرات متعدد در تصمیم‌ها و شرایط نامناسب طرح عنوان کرد. هاشمی، مدیر کل لوازم خانگی وزارت صنعت به مشکلاتی از جمله عدم فعال سازی کدهای کالا (GS1) و تداخل توزیع کارت اعتباری با کاراکارت در سازمان تأمین اجتماعی اشاره می‌کند.^{۱۱} به هر حال طرح فوق نتوانسته رضایت مشتریان را جلب کند و رونق بازار خرید لوازم خانگی را رقم بزند، هر چند کارشناسان حمایت درست از تولید را در چنین روش‌هایی می‌دانند که باید با اجرای مناسب همراه شود.

تسهیلات ۱۶ هزار میلیاردی برای کمک به تولید

با شروع سال ۹۵ دولت تصمیم گرفت تا با اعطای وام‌های یک و سه میلیاردی به واحدهای کوچک و متوسط، زمینه افزایش ظرفیت تولید و اتمام واحدهای نیمه تمام را فراهم کند. در ابتدا دولت قصد داشت که با اختصاص بارانه، نرخ سود تسهیلات را کاهش دهد اما این موضوع در ادامه از دستور کار خارج و نرخ سود تسهیلات جاری در نظر گرفته شد. البته طبق اعلام تولیدکنندگان، برخی بانک‌ها از واحدهای تولیدی خواسته‌اند تا برای اعطای تسهیلات، ۱۰ درصد منابع خود را در بانک نگه دارند که در این صورت نرخ سود از شرایط جاری نیز بالاتر خواهد رفت. در این مورد مسئولان وزارت صنعت قول پیگیری موضوع را داده تا بانک‌ها از تصمیم فوق منصرف شوند.^{۱۲}

شرط دولت برای اعطای تسهیلات، این است که واحدهای تولیدی اولاً بازار فروش مناسبی داشته باشند و ثانیاً کیفیت محصولات تولیدی آن‌ها به تأیید وزارت صنعت برسد. کارگروه‌های استانی وظیفه بررسی واحدهای تولیدی برای احراز دو شرط مذکور را به عهده دارند و با تأیید کارگروه‌ها، بانک‌ها دو شرط «نداشتن بدهی غیر جاری» و «نداشتن چک برگشتی برای اعطای تسهیلات» را حذف می‌کنند.^{۱۳} البته به نظر می‌رسد که تشخیص واحدهای تولیدی واقعی از غیر واقعی تا حدودی ناممکن باشد؛ از این رو احتمال انحراف منابع به سمت واحدهای غیر تولیدی بالا خواهد رفت.^{۱۴}

علاوه بر توضیحات فوق از آنجا که مشکل واحدهای تولیدی عمدتاً کمبود تقاضا است، پیشنهاد می‌شود دولت به جای پرداخت تسهیلات مستقیم به تولیدکنندگان، تحریک تقاضا و اعطای تسهیلات به مصرف‌کنندگان را در دستور کار قرار دهد.

قراردادهای خودروسازی

قرارداد ایران خودرو و گروه پژو-سیتروئن: طبق قرارداد ایران خودرو و پژو سیتروئن، قرار است سه خودرو ۲۰۸، ۲۰۰۸ و ۳۰۱ شرکت پژو در ایران تولید شده و تولید پژو ۲۰۷ نیز از سر گرفته می‌شود.^{۱۵} برای تولید، ابتدا از کارخانه‌های ایران خودرو استفاده می‌شود و بعد از ۳ یا ۴ سال کارخانه جدید احداث خواهد شد.^{۱۶} همکاری ایران خودرو با گروه پژو-سیتروئن با انتقاداتی همراه شد زیرا گروه مذکور بر مبنای گزارش‌های اتاق فکرهای معتبری نظیر

^۹ خبرگزاری تسنیم/ کد خبر: ۱۱۳۵۳۹۳

^{۱۰} شاپور محمدی، معاون اقتصادی وزیر امور اقتصاد و دارایی/ خبرگزاری ایرنا/ کد خبر: ۸۲۱۲۸۴۰۲

^{۱۱} خبرگزاری ایسنا/ کد خبر: ۹۵۰۳۱۶۰۹۰۱۶

^{۱۲} خبرگزاری ایسنا/ کد خبر: ۹۵۰۴۰۱۰۵۰۱۸

^{۱۳} روزنامه گسترش صمت/ کد خبر: ۲۰۳۱۱

^{۱۴} سید امیر سیاح، عضو مرکز پژوهش‌های مجلس/ روزنامه دنیای اقتصاد/ کد خبر: ۱۰۵۳۸۰۵

^{۱۵} خبرگزاری فارس/ کد خبر: ۱۳۹۴۱۱۸۰۰۰۵۱۴

^{۱۶} یکه زارع، مدیر عامل ایران خودرو/ خبرگزاری فارس/ کد خبر: ۱۳۹۴۱۱۸۰۰۰۱۶۰

اتاق فکر KMPG، چشم انداز تاریکی داشته و نظرسنجی از ۲۰۰ نفر از مدیران صنعت خودرو در سراسر جهان نشان می‌دهد که این شرکت رو به ادغام یا ورشکستگی می‌رود.^{۱۷}

از جمله مواردی که مسئولان ایرانی برای تأکید به مزیت‌های قرارداد پژو نام بردند دو شرط داخلی‌سازی محصولات مشترک و صادرات منطقه‌ای آن‌ها بود. در مورد داخلی‌سازی باید گفت که با صرف‌نظر از مونتاژ، تولید و رنگ بدنه، کم‌تر از ۲۰ درصد قطعات داخلی خواهد بود و بنابراین تکیه به داخلی‌سازی نمی‌تواند مزیتی مطمئن در قرارداد مذکور باشد. صادرات ۳۰ درصدی محصولات مشترک به کشورهای منطقه، دیگر مزیتی بود که مسئولان ایرانی به آن تأکید داشتند. ضمانت اجرای این موضوع نیز مشخص نبود تا جایی که مدیر امور آفریقا و خاورمیانه پژو، صادرات را سخت دانست و اظهار داشت که اگر بخواهیم صادرات داشته باشیم، باید به کیفیت و قیمت مناسب برسیم.^{۱۸}

فروش سهام سایپا کاشان به پژو- سیتروئن: در مدتی که ایران خودرو و پژو-سیتروئن قرارداد خود را با یکدیگر قطعی می‌کردند، سایپا نیز مذاکراتی با گروه مذکور داشت که نهایتاً در ابتدای مرداد ۹۵ قراردادی بین دو طرف امضا شد. «واگذاری ۵۰ درصد سهام سایپا کاشان به پژو- سیتروئن»، «تولید سه مدل خودرو با نشان شرکت فرانسوی^{۱۹}»، «ساخت داخل ۴۰ درصدی و صادرات ۳۰ درصدی» از مواردی است که به گفته مسئولان ایرانی در قرارداد مذکور گنجانده شد.^{۲۰}

خاطر نشان می‌سازد که امضای قرارداد فوق، با توجه به همکاری ایران خودرو و پژو- سیتروئن، اتفاق جدیدی از منظر فناوری برای خودروسازی کشور رقم نخواهد زد؛ زیرا خودروهایی تولیدی آینده سایپا و ایران خودرو محصول یک شرکت بوده و پلت فرم مشترک دارند. همچنین باید توجه داشت که با امضای این قراردادها، بخش مهمی از بازار به صورت انحصاری در اختیار و پژو-سیتروئن قرار می‌گیرد که این امر فضای رقابتی و مزایای آن را محو خواهد کرد. به عنوان مثال اگر مردم خودروهای پژو را کنار بگذارند، مجبور به خریدن خودروهای سیتروئن می‌شوند و بالعکس.^{۲۱}

سایر قراردادهای خارجی حوزه صنعت

در سفر رئیس جمهور به کشورهای ایتالیا و فرانسه، تفاهم نامه‌هایی در بخش‌های مختلف صنعتی با محوریت سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران (ایدرو) به امضا رسید. تفاهم نامه ساخت و تولید ماشین آلات و ابزار سنگین، تفاهم نامه تولید شیرآلات کنترلی برای نفت، گاز و پتروشیمی، ساخت تابلوهای کنترل برق مترو، همکاری در زمینه اتوبوس‌های سی‌ان‌جی و برقی و تفاهم نامه ساخت کشتی و دیگر همکاری‌های دریایی از جمله مواردی است که با طرف‌های ایتالیایی به امضا رسید. در فرانسه نیز تفاهم نامه ارتقای کیفیت موتورهای احتراق داخلی خودرو مورد توافق طرفین قرار گرفت.^{۲۲} اطلاع بیش‌تری از این که آیا تفاهم نامه‌های مذکور به قرارداد منجر شده‌اند یا خیر، در دست نیست.

^{۱۷} نامه مرکز مطالعات دانشگاه امیر کبیر به وزیر صنعت، معدن و تجارت/ خبرگزاری فارس/ [کد خبر: ۱۳۹۶۱۱۱۸۰۰۵۰۳](#)

^{۱۸} روزنامه دنیای اقتصاد/ [کد خبر: ۱۰۲۶۰۹۵](#)

^{۱۹} این خودروها در قرارداد مشخص نشده‌اند

^{۲۰} جمالی، مدیر عامل سایپا/ خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۱۱۳۶۷۰۷](#)

^{۲۱} نامه مرکز مطالعات دانشگاه امیر کبیر به مدیر عامل سایپا خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۱۱۰۳۷۰۶](#)

^{۲۲} دلیری معاون گسترش پروژه‌های کلان انرژی و زیربنایی ایدرو/ روزنامه گسترش صمت/ [کد خبر: ۱۷۴۳۶](#)

بسته حمایت از صادرات غیرنفتی

دولت در سال ۹۵ برای حمایت از صادرات غیرنفتی بسته‌ای را تهیه کرد^{۲۳} تا طبق آن، حمایت‌های نقدی و غیرنقدی از صادرات را تسریع بخشد. «اعطای تسهیلات به صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی»^{۲۴}، «پرداخت کمک‌خرج به برخی هزینه‌های صادراتی همچون حضور در نمایشگاه‌های خارجی، ثبت نشان تجاری و غیره»^{۲۵}، «اعطای جوایز صادراتی»^{۲۶} و «حمایت‌های گمرکی و زیرساختی نظیر تسهیل در صدور مجوز»^{۲۷} از شیوه‌های حمایتی در بسته فوق هستند.

برای تحقق موارد فوق، سه نوع منبع مالی، در نظر گرفته شد:

منابع صندوق توسعه ملی: طبق بسته، صندوق توسعه ملی ۲۰۰۰ میلیارد تومان برای یک دوره یک ساله در بانک‌های عامل سپرده گذاری می‌کند تا از طریق بانک‌های عامل، تسهیلات با نرخ ۱۶ درصد برای صنعت و ۱۴ درصد برای کشاورزی و صنایع دانش بنیان اختصاص یابد. بر اساس اخبار موجود، ۳۰۰ میلیارد تومان تا زمان نگارش گزارش حاضر به بانک توسعه صادرات برای این منظور پرداخت شد^{۲۸}.

منابع بانکی: منابع بانکی نیز با دستور العمل ارشادی بانک مرکزی پرداخت خواهد شد که کاهش نرخ سود تسهیلات از طریق پرداخت یارانه صورت می‌گیرد.

بودجه: یارانه مذکور نیز از طریق ردیف بودجه‌ای که دولت برای حمایت از صادرات در نظر گرفته، تأمین می‌شود.

اقدام به تهیه بسته از سوی دولت، قابل تقدیر بود اما نکته مهم توجه بیش‌تر به مشوق‌های غیرمستقیم و همچنین حمایت از صادرات کالاهای با ارزش افزوده بالا است. که بهتر بود در بسته برنامه‌هایی برای تحققشان درج می‌شد.

مشوق‌های نقدی و غیرنقدی برای صادرات

در مهر ماه سال ۹۴، مسئولان سازمان توسعه تجارت از اختصاص ۱۰۰ میلیارد تومان برای حمایت از صادرات^{۲۹} خبر دادند که طبق وعده مسئولان این سازمان، قرار بود در بخش‌های غیرنقدی حمایت از صادرات صرف شود. مودودی، معاون سازمان توسعه تجارت اظهار داشت که ۵۰ میلیارد تومان از مبلغ فوق تخصیص یافت^{۳۰} که به گفته مسئولان سازمان توسعه تجارت برای راه اندازی خطوط دریایی به بندر آستاراخان روسیه و اکتائو قزاقستان، خطوط دریایی به بندر صحار عمان، خط هوایی به بندر آستاراخان و حمایت از حضور صادرکنندگان در نمایشگاه‌های خارجی صرف شد^{۳۱}. البته مسئولان سازمان بهره برداری از خطوط فوق را دلسردکننده توصیف و در مورد خطوط دریایی به آستاراخان بهره برداری آن را ۳۰ درصد عنوان کردند^{۳۲}.

^{۲۳} خبرگزاری مهر / [کد خبر: ۳۶۶۷۸۲۱](#)

^{۲۴} ماده ۱ تا ۳

^{۲۵} ماده ۴

^{۲۶} ماده ۵ تا ۱۵

^{۲۷} ماده ۱۹ تا ۲۲

^{۲۸} خسرو تاج، قائم مقام وزیر صنعت در امور بازرگانی / خبرگزاری ایرنا / [کد خبر: ۸۲۱۴۴۴۶۱](#)

^{۲۹} خبرگزاری تسنیم / [کد خبر: ۸۹۱۲۳۴](#)

^{۳۰} همان

^{۳۱} افخمی راد، رئیس سازمان توسعه تجارت / خبرگزاری ایرنا / [کد خبر: ۸۱۹۶۰۵۱۵](#)

^{۳۲} مودودی، معاون کل سازمان توسعه تجارت / خبرگزاری فارس / [کد خبر: ۱۳۹۴۱۱۱۸۰۰۱۰۹۶](#)

همچنین در سال گذشته تخصیص ۲۰۰ میلیارد تومان برای حمایت نقدی از صادرات نیز وعده داده شد که مسئولان سازمان توسعه تجارت تا بهمن ۹۴، از عدم اختصاص آناز سوی سازمان مدیریت خبر دادند^{۳۳} و پس از آن نیز خبری از پرداخت آن نشد.

بسترسازی برای صادرات به روسیه

بالا گرفتن تنش‌های روسیه و ترکیه باعث شد تا روس‌ها در آذر ماه ۹۴ واردات محصولات ترک به این کشور را ممنوع کنند^{۳۴}. این اتفاق، فرصت مهمی برای ایران به وجود آورد تا صادرات خود به روسیه را به خصوص در محصولات کشاورزی، افزایش دهد. به همین منظور اقداماتی از سوی مسئولان برای حمایت از صادرات به روسیه صورت گرفت که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

راه اندازی خطوط هوایی به بندر آستاراخان روسیه: این خط هوایی با تخصیص یارانه دولت در خرداد ماه سال جاری راه اندازی شد تا مسیر صادرکنندگان به روسیه هموار شود^{۳۵}.

خط اعتباری ۲۰ میلیون دلاری بانک توسعه صادرات: به منظور تأمین مالی صادرکنندگان به روسیه خط اعتباری فوق تخصیص یافت^{۳۶}.

تفاهم نامه کریدور سبز گمرکی بین ایران و روسیه: با تفاهم گمرکات دو کشور، تجارت بین دو کشور تسهیل می‌شود. در اولویت قرار دادن ترخیص کالا بین دو کشور و حذف کنترل‌ها برای تجار معرفی شده از جمله موارد این تفاهم نامه بود^{۳۷}.

پیگیری کاهش تعرفه برای محصولات کشاورزی و دامی ایران: مشکل تعرفه بالا برای محصولات ایرانی باعث شد تا پیگیری‌هایی برای کاهش تعرفه محصولات کشاورزی و دامی صورت گیرد. به عنوان مثال تعرفه ۸ محصول کشاورزی ایران به اتحادیه اوراسیا^{۳۸} در فروردین سال جاری صفر شد^{۳۹}.

با وجود اقدامات فوق، صادرات به روسیه آنچنان که باید، رونق نگرفت که نشان از مشکلات دیگری در روابط اقتصادی دو کشور است. به عنوان مثال مشکل «انتقال پول و مبادلات بانکی»، موانع متعددی بر سر راه تاجران دو کشور قرار داد که در این رابطه انعقاد پیمان پولی دو جانبه برای تبادل مالی دو کشور با ریال و روبل پیشنهاد می‌شود^{۴۰}.

کاهش سقف تعرفه واردات و طبقات تعرفه‌ای

با تصویب هیئت دولت، حداکثر تعرفه واردات به جای ۷۵ درصد، ۵۵ درصد در سال جدید تعیین شد. همچنین براساس سیاست وزارت صنعت، طبقات تعرفه‌ای از ۱۰ طبقه در سال ۹۴ به ۸ طبقه در سال ۹۵ کاهش یافت. البته وزارتخانه برنامه دارد تا طبقات مذکور را به ۶ طبقه در سال ۹۶ کاهش دهد. کم شدن طبقات تعرفه‌ای به گفته مسئولان وزارتخانه در راستای تسهیل تجارت صورت می‌گیرد؛ چرا که با زیاد بودن طبقات تعرفه‌ای اعمال تعرفه‌ها

^{۳۳} همان

^{۳۴} خبرگزاری مهر/ کد خبر: ۲۹۸۲۰۰۰

^{۳۵} شبکه اطلاع رسانی تولید و تجارت/ کد خبر: ۳۳۳۶۱۹

^{۳۶} خبرگزاری مهر/ کد خبر: ۳۰۳۹۳۰۶

^{۳۷} سایت گمرک/ کد خبر: ۹۳۹۷

^{۳۸} اتحادیه اقتصادی اوراسیا در حال حاضر از کشورهای روسیه، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان و ارمنستان تشکیل شده است.

^{۳۹} خبرگزاری ایسنا/ کد خبر: ۹۵۰۳۰۱۰۰۴۰۷

^{۴۰} عسگرآولادی، رئیس اتاق مشترک ایران و روسیه/ خبرگزاری ایسنا/ کد خبر: ۹۴۱۱۰۵۰۲۳۷۸

پیچیدگی‌هایی داشت^{۴۱}. همچنین ممنوعیت واردات در گروه کالایی ۱۰ نیز در سال ۹۵ برداشته شد تا واردات به جز در بعضی اقلام آزاد باشد.

به طور کلی به نظر می‌رسد کاهش طبقات تعرفه‌ای چندان مسئله اصلی در تجارت کشور به شمار نمی‌رود و حتی در برخی کشورها برای افزایش قدرت سیاست‌گذاری، طبقات تعرفه‌ای افزایش یافته تا دولت به راحتی بتواند افزایش یا کاهش تعرفه را اعمال کند^{۴۲}.

پیگیری مداوم پیوستن به WTO

همچون سال‌های گذشته، وزارت صنعت پیوستن به سازمان تجارت جهانی (WTO) را اولویت خود اعلام کرد و با پیگیری‌های متعدد در صدد هموار کردن مسیر پیوستن ایران به این سازمان بود. آذر ماه سال گذشته نعمت زاده با شرکت در اجلاس WTO موضوع پیوستن ایران به سازمان مذکور را مورد تأکید قرار داد^{۴۳}. با وجود اخباری که مسئولین سازمان توسعه تجارت از چراغ سبز سازمان تجارت جهانی برای پیوستن ایران به این سازمان مطرح کردند^{۴۴}، سال گذشته اتفاق مهمی در این خصوص رخ نداد.

با توجه به اظهارات مسئولین به نظر می‌رسد پیوستن ایران به سازمان مذکور، چند سال دیگر نیز زمان خواهد برد؛ ضمن آنکه کارشناسان معتقدند تولیدکنندگان ایرانی برای حضور در بازارهای جهانی آمادگی لازم را ندارند^{۴۵}. یکی از راه‌حل‌های جایگزین برای حل مشکل تجارت با کشورهای هدف، برقراری تعرفه ترجیحی دو جانبه یا چند جانبه با آن‌ها است که در صورت اجرای هوشمند جایگزین مؤثری خواهد بود^{۴۶}.

مذاکرات برای برقراری تعرفه‌های ترجیحی جدید از جمله اوراسیا و هند

سیاست برقراری تعرفه ترجیحی دو جانبه با کشورهای مختلف در وزارت صنعت پیگیری می‌شود و در این راستا مذاکرات برای قرارداد تجارت ترجیحی با اتحادیه اوراسیا و کشور هند در حال انجام است.

تعرفه ترجیحی با اتحادیه اوراسیا با انعقاد توافق نامه موقت دو طرف در دی ماه ۹۴ کلید خورد^{۴۷} تا براساس آن، مذاکرات برای رسیدن به قرارداد مناسب انجام گیرد. سپس مذاکرات طرفین در تیر ماه ۹۵ آغاز شد که به گفته رئیس سازمان توسعه تجارت، فهرست ۲۳۰ قلم کالای صادراتی ایران برای پیشنهاد به اتحادیه اوراسیا فرستاده می‌شود^{۴۸}.

سال گذشته اخباری مبنی بر مذاکرات ایران و هند برای برقراری تعرفه ترجیحی با هند منتشر شد که عمدتاً از سوی رسانه‌های هندی وجود داشت^{۴۹}. به دلیل عدم طرح این موضوع از سوی مسئولان ایرانی، نمی‌توان درباره ابعاد آن اظهار نظر کرد اما به نظر می‌رسد هندی‌ها در رسیدن به تعرفه ترجیحی با ایران جدی هستند.

البته تعرفه تجارت ترجیحی فرصت‌ها و تهدیدهایی را به دنبال دارد زیرا در صورت دقت ناکافی در تنظیم فهرست کالاهای مشمول کاهش تعرفه واردات، صنایع داخلی کشور ضربه می‌خورند؛ بنابراین انتخاب هوشمندانه و مشورت با صنایع پیش از نهایی شدن فهرست کالاهای وارداتی در تعرفه ترجیحی ضروری است.

^{۴۱} مودودی، معاون کل سازمان توسعه تجارت/ خبرگزاری مهر/ [کد خبر: ۳۵۵۶۹۸۲](#)

^{۴۲} امین مالکی، عضو هیئت علمی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی/ روزنامه دنیای اقتصاد/ [کد خبر: ۹۸۵۹۲۶](#)

^{۴۳} خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۹۴۵۹۷۷](#)

^{۴۴} افخمی راد، رئیس سازمان توسعه تجارت خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۸۹۳۷۸۸](#)

^{۴۵} نجفی، رییس هیات مدیره انجمن بهینه سازی مصرف انرژی ایران/ خبرگزاری ایرنا/ [کد خبر: ۸۱۸۰۳۶۳۷](#)

^{۴۶} پایگاه خبری تحلیلی عیارآنلاین/ [کد خبر: ۱۸۰۸۹۹](#)

^{۴۷} شبکه اطلاع رسانی تولید و تجارت ایران/ [کد خبر: ۲۹۳۶۶۱](#)

^{۴۸} خبرگزاری ایرنا/ [کد خبر: ۸۲۰۹۸۳۷۰](#)

^{۴۹} خبرگزاری فارس به نقل از منابع هندی/ [کد خبر: ۱۳۹۵۰۳۰۸۰۰۵۵۲](#)

ممنوعیت واردات کالا از آمریکا

با تأکید رهبر انقلاب در سال گذشته و با توجه به دشمنی‌های متعدد آمریکا، وزیر صنعت آبان ماه ۹۴ بخشنامه ممنوعیت واردات کالاهای مصرفی از آمریکا را صادر کرد.^{۵۰} به دنبال صدور بخشنامه مذکور، سازمان توسعه تجارت فهرست ۲۲۷ قلم کالای ممنوع شده برای واردات را تهیه و ابلاغ نمود.^{۵۱} خاطر نشان می‌سازد که برخی کالاهای مصرفی همچون خودرو، لپ تاپ و انواع ماشین‌های دانه پردازی، کره، خمیر چوب، سیگار و تجهیزات پزشکی در آن فهرست وجود نداشت. با توجه به این نقایص بود که خبر صدور مجوز واردات خودرو شورولت از آمریکا از سوی وزارت صنعت در دی ماه ۹۴ منتشر شد^{۵۲} که در پی تذکر رهبر انقلاب^{۵۳}، وزارت صنعت ثبت سفارش خودرو آمریکایی را باطل کرد. بنابراین به نظر می‌رسد به روزرسانی فهرست فوق ضروری بوده و بهتر است در تمامی اقلام مهم نیز ممنوعیت واردات از آمریکا اعمال شود تا تعارض در سیاست‌های وزارتخانه به وجود نیاید.

بازنگری در اختصاص ارز مبادله‌ای به کالاهای وارداتی

سازمان توسعه تجارت در راستای سیاست دولت برای تک‌نرخ کردن ارز، به تدریج کالاهای فهرست اختصاص ارز مبادله‌ای را کاهش داد. افخمی راد، رئیس این سازمان، کاهش اختصاص ارز مبادله‌ای را به نفع تولید اعلام و بیان کرد که «کاهش تخصیص ارز مبادله‌ای باعث می‌شود مواد اولیه‌ای که وارد می‌شود، از این به بعد در داخل کشور تولید شود»^{۵۴}.

در راستای سیاست مذکور، سازمان توسعه تجارت، ۲۳۰۰ ردیف تعرفه را از فهرست اختصاص ارز مبادله‌ای خارج کرد^{۵۵}. به نظر می‌رسد اقدام مذکور در راستای کاهش فساد و رانت که در اختصاص ارز مبادله‌ای رخ می‌داد، مؤثر بوده و منابع ارزی کشور می‌تواند در مسیر بهتری هدایت شود.

پیگیری اصلاح کارت بازرگانی

سال ۹۴ انتشار اخباری مبنی بر سوءاستفاده از کارت بازرگانی برای واردات خودروهای لوکس باعث شد تا برخی پیشنهاد حذف کارت بازرگانی را مطرح کنند. به عقیده این عده کارت بازرگانی در تجارت کشور اختلال ایجاد می‌کند و لذا حذف آن در جهت تسهیل تجارت ضروری خواهد بود. در مقابل، برخی دیگر بیان داشتند که کارت بازرگانی تنها وسیله برای ثبت هویت فعالان تجارت کشور بوده و مواردی از جمله دریافت مالیات از این طریق انجام می‌شود که در نتیجه با حذف آن مخالفت کردند.

این مباحث باعث شد تا سازمان توسعه تجارت با تشکیل کارگروهی، اصلاح کارت بازرگانی را در دستور کار قرار دهد^{۵۶}. یکی از مصوبات کارگروه، «تعیین سقف برای تجارت با کارت بازرگانی در ابتدای صدور آن» اعلام شد که در صورت تصویب نهایی این پیشنهاد در دولت، شخص پس از دریافت کارت بازرگانی، فقط تا سقف مشخصی اجازه تجارت دارد و پس از این که صلاحیت وی بر اساس پرداخت مالیات، حقوق گمرکی و رعایت قوانین و مقررات مورد تأیید قرار گرفت، می‌تواند تا سقف بیش‌تری تجارت کند. اقدام فوق می‌تواند مسیر را برای استفاده بهتر از کارت بازرگانی هموار کند اما انجام اصلاحات اساسی در رویه‌های تجاری کشور ضروری به نظر می‌رسد.

^{۵۰} بخشنامه ممنوعیت واردات از آمریکا خبرگزاری فارس/ [کد خبر: ۱۳۹۴۰۸۱۴۰۰۶۷۲](#)

^{۵۱} فهرست کالاهای ممنوع وارداتی از آمریکا خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۹۴۱۹۱۶](#)

^{۵۲} خبرگزاری ایسنا/ [کد خبر: ۹۴۱۰۲۰۱۱۵۷۲](#)

^{۵۳} بیانات در دیدار کارگران، ۸ اردیبهشت ۹۵

^{۵۴} خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۱۰۵۲۰۳۲](#)

^{۵۵} روزنامه دنیای اقتصاد/ [کد خبر: ۱۰۵۹۰۹۳](#)

^{۵۶} خبرگزاری مهر/ [کد خبر: ۳۶۷۳۷۲۷](#)

قراردادهای معدنی با ایتالیا و فرانسه

در سفر رئیس جمهور به ایتالیا و فرانسه، تفاهم نامه‌هایی برای همکاری در زمینه معدن و صنایع معدنی با محوریت سازمان ایמידرو از طرف ایران به امضا رسید.

تفاهم نامه تأسیس شرکت فولادی در جنوب کشور و همچنین امضای سه تفاهم نامه از سوی فولاد مبارکه اصفهان با طرف‌های ایتالیایی از دستاوردهای سفر ایتالیا بود.^{۵۷} همچنین در سفر رئیس جمهور به فرانسه در مورد تولید آند آلومینیوم در ایران نیز با یک شرکت فرانسوی تفاهم نامه‌ای امضا شد.^{۵۸} به گفته مسئولان کشور، مذاکره برای تبدیل تفاهم نامه‌های مذکور به قرارداد ادامه دارد و برخی مشکلات مانع امضای قرارداد شده است.

برنامه اکتشاف در سازمان ایמידرو

سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایמידرو) در سال گذشته برنامه اکتشافی گسترده‌ای را آغاز کرد که طی آن ۲۵۰ هزار کیلومتر مربع در ۲۵ پهنه معدنی کشور را به اجرا گذاشت. این سازمان در سال ۹۴ حدود ۱۸۰ هزار کیلومتر مربع را به اتمام رساند که نسبت به سال ۹۳ رشد ۲٫۵ برابری را نشان می‌دهد که از این میزان، ۳۰۰ محدوده امید بخش معدنی با مساحت ۱۵۰۰ کیلومتر مربع شناخته شد.^{۵۹} اقدام مذکور در ایמידرو به دلیل هزینه‌های بالای اکتشاف و عدم توانایی بخش خصوصی برای این منظور، قابل تقدیر بوده و می‌تواند زمینه توسعه معادن کشور و همچنین استفاده از ظرفیت‌های آن را فراهم کند. گفتنی است برنامه اکتشافی ایמידرو در سال ۹۵ نیز ادامه خواهد داشت.

افزایش تعرفه واردات فولاد

در سال ۹۵ و به دنبال درخواست تولیدکنندگان فولاد از دولت، تعرفه‌های واردات فولاد افزایش حدود ۵ تا ۱۰ درصدی داشت. البته افزایش تعرفه، مشکلاتی برای سازندگان لوله و پروفیل به وجود آورد، زیرا این صنف، برخی مواد اولیه را از طریق واردات تأمین می‌کردند که با افزایش فوق، هزینه‌های اولیه آن‌ها و در نتیجه قیمت تمام شده زیاد شد. طبق برخی توافقات، قرار بود تا فولادسازان، مواد اولیه تولیدکنندگان لوله و پروفیل را تأمین کنند اما مسائلی از جمله اختلاف قیمت صادراتی فولاد سازان و قیمت داخلی آن‌ها اعتراض صنف فوق را در پی داشت.^{۶۰} به نظر می‌رسد یکی از راه‌های مشکل فوق، عرضه فولاد مورد نیاز تولیدکنندگان لوله و پروفیل به قیمت صادراتی است که در صورت عدم این اتفاق، کاهش تعرفه، منطقی خواهد بود.

تکمیل سامانه کاداستر و حذف مجوزهای معدنی ثبت‌نشده در این سامانه

وزارت صنعت، معدن و تجارت در سال گذشته اقدام به تکمیل سامانه کاداستر کرد که طبق آن دارندگان مجوزهای معدنی با ثبت نام در سامانه مذکور، مجوز الکترونیکی دریافت می‌کردند. پس از تعویق چند ماهه در مهلت وزارتخانه برای ثبت مجوزها، در تیرماه ۹۵ مجوزهای ثبت نشده در این سامانه بی اعتبار شدند.^{۶۱} با اقدام فوق، محدوده‌های معدنی در سامانه کاداستر مشخص و امکان تهیه آمار به روز از محدوده‌های معدنی فراهم می‌شود.

^{۵۷} مصاحبه کرباسیان رئیس هیئت عامل ایמידرو با روزنامه دنیای اقتصاد/ کد خبر: ۱۰۰۶۴۴۹

^{۵۸} همان

^{۵۹} شبکه اطلاع رسانی تولید و تجارت/ کد خبر: ۳۲۴۶۰۳

^{۶۰} نامه سندیکای تولیدکننده لوله و پروفیل به وزیر اقتصاد/ خبرگزاری ایرنا/ کد خبر: ۸۲۰۶۴۳۱۱

^{۶۱} خبرگزاری تسنیم/ کد خبر: ۱۰۸۲۳۹۳

❖ موارد مغفول

عدم پیگیری کدهای رهگیری کالا برای مبارزه با قاچاق

یکی از مشکلاتی که در کشور منجر به سهولت قاچاق کالا شده، عدم شفافیت در جریان ورود کالا است، به طوری که دولت نمی‌تواند کالای قاچاق از غیر قاچاق را به راحتی تشخیص دهد. راه حل این موضوع طراحی کدهای رهگیری کالا خواهد بود به گونه‌ای که از مبدأ کالا تا رسیدن به دست مصرف کننده، امکان رهگیری کالا وجود داشته باشد. بدین منظور کدهایی مانند شبنم و ایران کد در دولت‌های قبلی به اجرا درآمده بود اما در سال‌های اخیر متوقف شد^{۶۲}. ضرورت ایجاد کد رهگیری برای مبارزه با قاچاق کالا باعث شد تا طرح جایگزین کد GS1 در مهرماه ۹۴ معرفی شود. با وجود آن که قرار بود طرح مذکور در پاییز سال ۹۴ عملیاتی شود، تا تیر ۹۵ اجرا نگردید. البته وعده اجرای کد رهگیری برای سیگار نیز داده شد که همچنان به مرحله اجرا نرسیده است^{۶۳}.

شایان ذکر است که کارشناسان طرح GS1 را جایگزین ایران کد و شبنم نمی‌دانند و معتقدند هر کدام از طرح‌های یاد شده کارکرد خود را دارد. اما فارغ از این نکته، به نظر می‌رسد وزارتخانه در پیگیری کد رهگیری برای مبارزه با قاچاق کالا انگیزه و جدیت لازم را ندارد و تغییر نگرش وزارتخانه برای مبارزه با قاچاق ضروری است.

عدم اجرای برنامه راهبردی و عدم تعیین بخش‌های اولویت‌دار در حوزه صنعت و معدن

با توجه به شرایط اقتصادی امروز دنیا و منابع محدود کشور، بدون برنامه‌ریزی بلند مدت و تعیین اولویت‌ها، نمی‌توان پیشرفت صنعت را رقم زد. بر این اساس اهمیت اتخاذ «سیاست صنعتی یکپارچه برای کشور»، ضروری به نظر می‌رسد؛ ضرورتی که در دهه اخیر سیاست‌گذاران صنعت کشور را به خود مشغول کرده است.

در دولت هشتم، برنامه‌ای برای صنعت و معدن تدوین شد که با روی کار آمدن دولت بعد، به بایگانی رفت. پس از آن دولت دهم نیز برنامه‌ای را برای بخش صنعت، معدن و تجارت تهیه کرد که وزارت صنعت فعلی توجهی به برنامه دولت قبل نکرد تا در تیر ماه سال ۹۴ از «برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت» پس از چند بار تعویق رونمایی کرد. با وجود این، سند فوق نتوانست انتظارات را برآورده کند تا جایی که مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی با موضوع تحلیل سند، اطلاق لفظ «برنامه راهبردی» برای سند را نادرست و انتخاب اولویت‌ها در آن را فاقد روش‌شناسی علمی دانست^{۶۴}.

حال باید دید دولت در وهله اول و سپس وزارتخانه چه تصمیمی در قبال سند فوق خواهند داشت. معاون طرح و برنامه وزارت صنعت نیمه تیر ماه ۹۵ از نهایی شدن ویرایش دوم سند مذکور خبر داد که با استفاده از نظرات ذی‌نفعان، صاحبان صنایع و بخش خصوصی تهیه شده است^{۶۵}.

به نظر می‌رسد وزارتخانه در سال گذشته نیز به برنامه فوق پایبند نبوده و آن را اجرا نکرده است؛ زیرا در برنامه‌های کنونی دولت، از اولویت‌بندی‌های موجود در برنامه راهبردی استفاده نشد و برنامه‌هایی همچون اعطای تسهیلات به واحدهای کوچک و متوسط بدون توجه به اولویت‌های برنامه راهبردی صورت گرفت.

^{۶۲} سایت خبری تحلیلی عیارآنلاین/ کدخبر: ۳۷۲۲۶

^{۶۳} شبکه اطلاع رسانی تولید و تجارت/ کد خبر: ۳۲۸۵۷۹

^{۶۴} مرکز پژوهش‌های مجلس/ کد گزارش: ۱۴۶۵۳

^{۶۵} شبکه اطلاع رسانی تولید و تجارت/ کد خبر: ۳۳۷۳۵۱

عدم به‌کارگیری سیاست‌های صحیح برای حمایت از تولید داخلی و رقابت‌پذیر کردن آن

حمایت از تولید نیازمند به‌کارگیری سیاست‌های هوشمندانه‌ای است تا بخش تولیدی با حمایت‌های مذکور توانمند شده تا بعد از قطع حمایت‌های دولتی نیز توانمندی و رقابت‌پذیری لازم برای حضور در بازارهای صادراتی را داشته باشد. لکن در سال‌های اخیر، این مهم صورت نپذیرفته است. بنابراین وزارت صنعت وظیفه دارد تا سیاست‌های حمایت حوزه از تولید را در راستای رشد و رقابت‌پذیری این حوزه تنظیم نماید. ویژگی‌های حمایت صحیح دولتی از صنایع را می‌توان این‌گونه برشمرد که تا حدودی مغفول مانده‌اند:

حمایت همراه با رفع مشکلات

جلوگیری از سوءاستفاده‌ها

فشار برای حضور در بازارهای جهانی

حمایت و تشویق در بازه زمانی محدود و معین

عدم استفاده از سیاست‌های تجاری برای تقویت تولید

وزارت صنعت در سال گذشته برنامه دقیقی برای استفاده از سیاست‌های تجاری به منظور تقویت تولید داخلی نداشت. در واقع وزارتخانه با استفاده از ابزارهایی که برای کنترل تجارت خارجی در اختیار دارد، می‌تواند رشد و توسعه صنایع داخلی را رقم بزند. از جمله مواردی که وزارتخانه می‌تواند در دستور کار قرار دهد عبارت‌اند از:

ایجاد محدودیت برای صادرات مواد خام

سوق دادن حمایت از صادرات به سمت کالاهای با ارزش افزوده بالا

اصلاح نشدن قرارداد تعرفه ترجیحی با ترکیه

استفاده از تجارت ترجیحی دو جانبه، می‌تواند سیاست مناسبی برای افزایش سطح روابط تجاری ایران با سایر کشورها باشد به شرط آن که هوشمندی لازم در بستن قرارداد اعمال شود. بدین ترتیب اولاً باید کالاهایی را در فهرست قرار داد که صادرات آن کالا مزیت کافی را داشته باشد و ثانیاً تعرفه کالاهایی که ورود آن‌ها بازار داخلی را برای تولید داخلی مختل می‌کند کاهش نیابد.

موضوعات فوق در تجارت ترجیحی با ترکیه در نظر گرفته نشد و این سیاست، آسیب‌هایی را به دنبال داشت. قرارداد تجارت ترجیحی ایران و ترکیه با هدف تسهیل تجارت بین دو کشور در دی ماه ۹۳ به اجرا درآمد^{۶۶}. در فهرست کالاهای ایرانی، کالاهای بدون ارزش افزوده و مواد خام کشاورزی دیده می‌شود و در مقابل کالاهای ترک عمدتاً از صنایع کوچک و متوسط و با ارزش افزوده بالا هستند^{۶۷}. اعتراضات به فهرست مذکور باعث شد تا مسئولان سازمان توسعه تجارت از بازنگری در فهرست کالاهای مذکور خبر دهند^{۶۸} که این وعده تاکنون عملی نشده است. البته در سفر واعظی، وزیر ارتباطات به عنوان نماینده ایران به ترکیه درباره توسعه دامنه کالاهای مشمول تعرفه ترجیحی مذاکراتی صورت گرفت^{۶۹} اما این به معنای حذف کالاهای ترک که مشابه آن‌ها در داخل تولید می‌شوند، داخل نبود.

^{۶۶} متن تجارت ترجیحی با ترکیه/ سازمان توسعه تجارت

^{۶۷} مرکز پژوهش‌های مجلس/ گزارش شماره: ۱۴۷۲۰

^{۶۸} افخمی راد، رئیس سازمان توسعه تجارت خبرگزاری مهر/ [کد خبر: ۲۷۷۴۲۰۱](#)

^{۶۹} خبرگزاری ایرنا/ [کد خبر: ۸۲۰۲۸۹۶۷](#)

❖ تحولات

تصویر تجارت کشور در سال ۹۴

بررسی آمار تجارت کشور در سال ۹۴ از افت ۱۹,۵ درصدی نسبت به سال ۹۳ حکایت دارد. بر اساس آمار گمرک، ارزش صادرات با کاهش ۱۶,۱ درصدی نسبت به سال قبل به ۴۲,۴ میلیارد دلار رسید. واردات نیز در حدود ۴۱,۵ میلیارد دلار گزارش شد که از افت ۲۲,۵ درصدی نسبت به سال گذشته حکایت دارد. به لطف کاهش عمده واردات در سال گذشته، تراز تجاری کشور برای اولین بار مثبت شد که به دلیل کاهش شدید حجم تجارت در سال گذشته چندان خوشحال کننده نیست.

جدول ۱. آمار کلی تجارت کشور در سال ۹۴/ مأخذ: گمرک ایران

آمار صادرات و واردات کالاهای غیرنفتی با احتساب میعانات گازی										
درصد تغییرات		سال ۱۳۹۳				سال ۱۳۹۴				
قیمتی		وزنی	قیمت		وزن (میلیون تن)	قیمت		وزن (میلیون تن)	فعالیت	
دلاری	ریالی		میلیارد دلار	هزار میلیارد تومان		میلیارد دلار	هزار میلیارد تومان			
-۱۶,۱	-۶,۹	-۷,۲	۵۰,۶	۱۳۴	۱۰۰,۸	۴۲,۴	۱۲۵	۹۳,۵	صادرات	
-۲۲,۵	-۱۳,۵	-۱۸,۵	۵۳,۶	۱۴۱	۴۳,۰	۴۱,۵	۱۲۲	۳۵,۱	واردات	

با بررسی دقیق تر آمار فوق، مشاهده می شود که کاهش صادرات غیر نفتی ناشی از کاهش صادرات میعانات گازی بوده که نسبت به سال گذشته ۵۲ درصد کم شد.

در بررسی علل کاهش واردات با مشاهده کالاهایی که بیشترین میزان در کاهش واردات را داشته اند، می توان تحلیل دقیق تری در این مورد به دست آورد. در جدول زیر کالاهای با بیشترین میزان کاهش واردات نوشته شده است:

جدول ۲. کالاهای با بیش تر از ۱۰۰ میلیون دلار کاهش واردات در سال ۹۴/ مأخذ: گمرک ایران^{۷۰}

ردیف	کالاهای با بیشترین میزان کاهش واردات	مقدار حدودی کاهش (میلیارد دلار)
۱	کالاهای کشاورزی (مانند ذرت، گندم، برنج و کنجاله سویا)	۳,۲
۲	کالاهای مرتبط با بازار مصرف (مانند خودرو، انواع تلفن و موبایل و تجهیزات شبکه، ماژول نمایشگر، لپ تاپ، یخچال و فریزر و غیره)	۲,۵
۳	کالاهای مرتبط با فعالیت های تولیدی و اقتصادی (مانند مواد اولیه، ماشین آلات، قطعات منفصله خودرو و غیره)	۴
	مجموع کالاهایی که با بیشترین کاهش در واردات مواجه بوده است	۹,۷

به غیر از کاهش واردات محصولات کشاورزی که به علت کنترل مناسب واردات آنها از سوی وزارت جهاد کشاورزی بوده، افت واردات سایر کالاها ناشی از کاهش تقاضا است که شرایط رکودی حاکم بر کشور را آشکار می کند.

^{۷۰} میزان تغییرات واردات کالا به تفکیک بخش های مختلف اقتصادی با استفاده از آمار گمرک/ پایگاه خبری تحلیلی عیارآنلاین/ [کد خبر: ۱۸۶۲۸۰](#)

در سال ۹۴ متوسط قیمت دلاری هر تن کالای صادراتی غیرنفتی بدون احتساب میعانات گازی، نسبت به سال قبل از آن، ۳ درصد افزایش داشته و همچنین متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی نسبت به سال گذشته، ۵ درصد کاهش یافته است.

طرح تفکیک بازرگانی از وزارت صنعت، معدن و تجارت و مخالفت وزارتخانه

پس از طرح ابهام رهبر انقلاب^{۷۱} در خصوص ادغام وزارتخانه‌های بازرگانی و صنایع و معادن، اظهار نظرهای گوناگونی پیرامون این موضوع شکل گرفت و اقداماتی نیز از سوی برخی نهادها انجام شد. نمایندگان مجلس طرحی را آماده کردند که طبق آن بازرگانی از وزارت صنعت، معدن و تجارت تفکیک شده و وزارت بازرگانی همانند قبل تشکیل شود.^{۷۲} برخی مسئولان وزارت مخالفت خود با جدایی بازرگانی را ابراز کردند.^{۷۳} سیاستگذاری یکپارچه صنعت و تجارت به طوری که سیاست‌های تجاری در خدمت تولید قرار گیرند، از جمله مهم‌ترین دلایل ادغام به شمار می‌رفت. البته اشکالی که در ادغام ایجاد شد، سنگین شدن ساختار وزارتخانه و عدم تغییر جدی ساختار متناسب با ادغام بود.

در مدتی که طرح مجلس اعلام وصول شده بود، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در پیش نویس لایحه برنامه ششم، پیشنهاد جدایی بازرگانی از وزارت صنعت و الحاق آن به وزارت اقتصاد را مطرح کرد.^{۷۴} موضوع فوق با مخالفت وزیر اقتصاد مواجه^{۷۵} و سرانجام کنار گذاشته شد. نمایندگان مجلس نیز با ورود به شرایط انتخاباتی طرح خود را در این مورد پیگیری نکردند و نهایتاً اتفاقی در مورد تفکیک بازرگانی از وزارت صنعت رخ نداد. در مجموع باید گفت که تفکیک بازرگانی از صنعت و معدن اقدام سنجیده‌ای محسوب نمی‌شود، اما در عین حال، وزارتخانه نیز برای بهره‌وری بیشتر باید تغییراتی را در ساختار خویش ایجاد کند تا بتواند از نتایج ادغام بهره‌مند شود.

رفت‌وآمد پی‌درپی هیئت‌های خارجی

به دنبال توافق هسته‌ای در تیر ماه سال گذشته، هیئت‌هایی از کشورهای مختلف به ایران آمدند تا اوضاع را برای ایجاد همکاری‌های جدید مورد ارزیابی قرار دهند. به گزارش سازمان توسعه تجارت ۱۴۵ هیئت تجاری از ۴۸ کشور در ۹ ماهه ابتدایی سال ۹۴ به ایران آمدند^{۷۶} که با وجود تعداد زیاد سفرها، توافق و قرارداد مهمی در آن‌ها انجام نگرفت. برخی معتقدند رفت و آمدهای فوق جهت ارزیابی اوضاع ایران صورت گرفت و لذا انجام توافق به گذر زمان نیاز دارد. در مقابل برخی، هدف هیئت‌های تجاری از ورود به ایران را فروش کالاهای خود به ایران دانستند و از مسئولان دولتی خواستند تا در مذاکرات، تولید محصول مشترک و انتقال فناوری را مدنظر قرار دهند. به هر صورت، این رفت و آمدها فرصت زیادی از مسئولان وزارتخانه گرفت و تا حدودی کارهای مهم دیگر را به حاشیه برد.

کاهش نرخ سود سپرده بانکی

با هماهنگی بانک‌ها و بانک مرکزی نرخ سود سپرده بانک‌ها با اندکی کاهش، حداکثر ۱۵ درصد تعیین شد. به دنبال کاهش نرخ سود سپرده، بانک مرکزی در ابلاغیه‌ای از بانک‌ها خواست تا نرخ سود تسهیلات را نیز به حداکثر ۱۸ درصد کاهش دهند.^{۷۷} طبق برآوردهای کارشناسی، کم شدن نرخ سود سپرده می‌تواند منجر به کوچ سپرده‌ها از بانک‌ها به بازارهای دیگر از جمله بخش تولید، مطرح شود. البته نمی‌توان انتظار داشت که بدون سیاستگذاری مناسب منابع مالی

^{۷۱} بیانات در دیدار هیئت دولت ۴ شهریور ۹۴

^{۷۲} خبرگزاری مهر/ [کد خبر: ۲۹۳۹۶۵۳](#)

^{۷۳} خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۹۴۲۴۳۶](#) - شبکه اطلاع رسانی تولید و تجارت/ [کد خبر: ۲۹۱۴۷۹](#)

^{۷۴} خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۹۴۰۱۹۳](#)

^{۷۵} خبرگزاری تسنیم/ [کد خبر: ۹۴۵۱۶۶](#)

^{۷۶} بدری، معاون امور بازاریابی و تنظیم روابط سازمان توسعه تجارت/ خبرگزاری فارس/ [کد خبر: ۱۳۹۴۱۰۱۱۰۰۴۸۱](#)

^{۷۷} سایت بانک مرکزی/ [کد خبر: ۱۴۹۰۶](#)

سپرده‌های بانکی به سمت تولید هدایت شود اما بدون شک کاهش نرخ سود سپرده می‌تواند پیش زمینه این اتفاق باشد.

گفتنی است طیب نیا، وزیر اقتصاد، نیز پیشنهادی مبنی بر دریافت مالیات از سپرده‌های بانکی را مطرح کرد^{۷۸} که در ادامه مسکوت ماند. این پیشنهاد نیز می‌تواند زمینه ساز سرمایه‌گذاری مولد در اقتصاد شود زیرا با دریافت مالیات از سپرده‌های بانکی می‌توان سرمایه‌ها را به بخش‌های مولد اقتصادی همچون تولید سوق داد و در درجه دوم نیز با دریافت پلکانی مالیات، سپرده‌های بلند مدت را نیز برای صاحبان سرمایه جذاب کرد.

تغییرات در قیمت گذاری خودرو

سال گذشته بحث‌های گوناگونی پیرامون قیمت گذاری خودرو شکل گرفت که از یک طرف وزیر صنعت معتقد بود که قیمت گذاری خودرو نباید صورت گیرد^{۷۹} و از طرف دیگر شورای رقابت با استناد به شرایط انحصاری بازار خودرو، قیمت گذاری را ضروری دانست^{۸۰}. امسال و با تصمیم شورای رقابت، خودروهای دنا و ال ۹۰ از حیطه قیمت گذاری خارج شدند ولی خودروهای زیر ۴۰ میلیون تومان مشمول قیمت گذاری خواهند بود.

یکی از مواردی که مسئولان وزارت صنعت برای مخالفت با قیمت گذاری خودرو ابراز می‌کنند، نارضایتی سرمایه‌گذاران خارجی خودرو از وضعیت قیمت گذاری خودرو در کشور است^{۸۱}. این مخالفت مسئولان وزارت صنعت، این هشدار را می‌دهد که ممکن است مسئولان کشور، تحت تأثیر شرکت‌های خارجی قرار گرفته و در تصمیم‌گیری خویش، به جای تأمین منافع مردم، تأمین منافع بیگانگان را مد نظر قرار دهند؛ بنابراین مسئولان باید توجه کنند که تصمیم‌گیری‌های کلان کشور تحت تأثیر شرکت‌های خارجی، تغییر نکند.

موضوع قیمت‌گذاری خودرو نه تنها امسال که در سال‌های گذشته نیز بحث‌های بسیاری را در پی داشت و همچنان راه‌حل مناسبی در این مورد ارائه نشده است که ضرورت دارد مسئولین وزارت صنعت در این رابطه تصمیمی جدی و معقول بگیرند؛ تصمیمی که در عین تأمین منافع مصرف کنندگان، فضای تولید و تجارت کشور را نیز ارتقا بخشد.

میزان تسهیلات پرداختی بانک‌ها به بخش صنعت و معدن

طبق آمار بانک مرکزی که بر مبنای خوداظهاری بانک‌ها به دست آمد، سهم تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن ۲۹،۲ درصد از کل تسهیلات است. این سهم نسبت به سال ۹۳، کاهش ۲ درصدی را نشان می‌دهد.

جدول ۳. تسهیلات پرداختی به بانک‌ها/ مأخذ: بانک مرکزی

سال	سهم صنعت و معدن
۹۰	۳۱،۶
۹۱	۳۱،۷
۹۲	۲۹،۹
۹۳	۳۱،۲
۹۴	۲۹،۲

^{۷۸} پایگاه همشهری آنلاین/ کد خبر: ۳۳۰۹۵۰

^{۷۹} نعمت زاده، وزیر صنعت/ خبرگزاری تسنیم/ کد خبر: ۱۰۶۰۶۶۱

^{۸۰} شیوا، رئیس شورای رقابت/ خبرگزاری تسنیم/ کد خبر: ۹۸۸۰۸۶

^{۸۱} نعمت زاده، وزیر صنعت/ خبرگزاری صدا و سیما/ کد خبر: ۱۰۱۶۷۸۲

لایحه ایجاد ۷ منطقه آزاد جدید و ۱۲ منطقه ویژه اقتصادی

دولت در تیر ماه ۹۵ لایحه ایجاد ۷ منطقه آزاد جدید و ۱۲ منطقه ویژه اقتصادی را به مجلس ارسال کرد که در صورت تصویب نهایی تعداد مناطق آزاد کشور به ۱۴ منطقه و مناطق ویژه کشور به ۷۶ منطقه افزایش خواهد یافت. یک فوریت لایحه مذکور تا زمان نگارش گزارش حاضر، در مجلس تصویب شد تا در کمیسیون اقتصادی مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

پیش از این و به فاصله کمتر از ۲ ماه، لایحه مذکور در مجلس نهم مطرح و از سوی نمایندگان مجلس رد شده بود. در واقع مناطق آزاد فعلی در کشور نه تنها به اهداف خود دست نیافته‌اند که مشکلات متعددی را نیز به وجود آورده‌اند. هدف از ایجاد این مناطق، تولید و سرمایه‌گذاری با استفاده از معافیت‌های گوناگون و سپس صادرات محصولات تولیدی بود، اما این اهداف محقق نشد. به عکس، مناطق آزاد محلی برای واردات و قاچاق کالا شده‌اند؛ این موضوع مورد تأکید نعمت زاده، وزیر صنعت، معدن و تجارت نیز قرار گرفت و وی در مصاحبه‌ای از تبدیل شدن مناطق آزاد به گلوگاه واردات انتقاد کرد.^{۸۲}

^{۸۲} نعمت زاده، وزیر صنعت، معدن و تجارت / خبرگزاری فارس / کد خبر: ۱۳۹۵۰۴۱۹۰۰۱۳۵۲